

soldații, păstorii, dracii, moartea) și un personaj, tot bărbat, travestit în Maria (niciodată rolul Mariei nu-l interpreta o fată). În sat Vișlaimul se făcea de către feciori și existau două sau chiar trei trupe. Acum se face și de către copii, un text care durează cam 12 minute.

Cu textul scurt se merge în seara de Crăciun aproape la fiecare casă, la casele cu copii mici neprimind dracii, cu clopotele, în casă.

Spectacolul lung, care durează până la o oră și jumătate, se dă în ziua de Crăciun sau a doua zi, dar și în ziua de Anul Nou, într-o curte din centrul satului, unde, cine vrea să intre, plătește "bilet": 3-5-10 lei, fiecare cât vrea și cât poate. Vin, în aceste zile, și vișlaimuri de pe sate, sau ei merg în alte sate, vecine sau mai de departe.

Plugușorul. Este un obicei introdus mai nou, prin anii '70. Textul este din manualele școlare. Copiii au adăugat acestuia un "drac" și un "moș". Se umblă numai de Anul Nou.

Sorcova la fel este foarte nou adusă în sat; umblă doar copiii de intelectuali.

De la Nicolae Hojda, 60 ani, Simion Vlad, 66 ani, Lișca Iuga, 50 ani, Anuța Iuga, 48 ani, Ioana Vlad, 60 ani, Anuța Grad, 81 ani, Ileana Chiș, 86 ani, 1983.

PAMFIL BILȚIU

Elemente particulare în obiceiul colindatului din zona Codru

În contextul obiceiurilor de peste an, colindatul ocupă un loc primordial, prin gradul său înalt de complexitate, care ocazionalizează o serie de date ritual-ceremoniale, cu semnificații distincte. Desigur, obiceiul cuprinde, în funcție de spațiul geografic, și elemente particularizante care îi conferă, uneori, statutul de variantă regională.

Colindatul din zona Codrului nu este lipsit de astfel de elemente, care marchează arhaicitatea spațiului. Este semnificativ pe această linie împodobirea ritualică a interiorului, mai ales la casele cu fete, care constă în așezarea, în anumite puncte ale interiorului, a unor elemente vegetale precum brad, baniță, brebenoc, iederă.

Sub aspectul semnificației, foarte deasă utilizare a ramurii verzi în obiceiuri nu este întâmplătoare. Așa cum arată Mircea Eliade, fecunditatea, belșugul, norocul, sănătatea sau, la nivel mai ridicat, nemurirea și tinerețea veșnică, sunt concentrate în ierburi sau în arbori. (Mircea Eliade, *Tratat de istoria religiilor*, București, Humanitas, 1994, p. 287-288).

Odinioară datina era frecventă în satele codrenești, dar ea a dispărut cu circa cinci decenii în urmă. S-a mai practicat, sporadic, până prin anii 1970, în satele mai conservatoare precum Oarța de Sus.

Imaginea ei s-a conservat însă în variantele de colindă la fată, o dovadă certă a vechimii acestei practici magice.

"Cine șede-nt-asta casă
Mândru și-o gătat pân casă.
Pă la ușe cu struțuri,
Pă la blide cu șterguri,

La ferești, cu flori domnești,
Pă la pat, până la brad.
În cornu' cuptorului,
Pana pețitorului".

Crăciunul, fiind o seară din ciclul celor 12 zile, ocazionalizează vrăji și farmece pentru cele mai variate scopuri, deoarece acum se urzesc destinele anului care vine.

Actele preparatorii din ajunul Crăciunului culminează cu gătirea ritualică a mesei, care urmează prescripțiilor îndătinat. În satele codrenești, sub un colț al feței de masă, se așează un colac, fân, și se pune și usturoi. Ca și în alte zone, cum ar fi Maramureșul, bucăți din colac se vor da la animale, ca să fie cu spor la mană. Gătirea ritualică a mesei urma o serie de prescripții îndătinat. Pe margine se pun blide cu sarmale sau cârnaț. În unele sate, mălaiul tăiat pe jumătate, dar împrejmuț de sticle cu băutură, se așează la mijloc. În unele sate se pun la mijloc colacul anume făcut și ornamentat care se numește "colacul Crăciunului" care, mai ales în satele de pe Someș, se împodobește cu struțuri vegetale, simbol al belșugului și rodniciei pentru anul care vine. În unele sate, fânul, care a fost pus pe masa de Crăciun, se crede că este luat de calul lui Moș Crăciun.

Să nu plângeți după mine
Că mă duc unde-i mai bine,
Acuma am alinare,
Acum nimic nu mă doare;

Acum liniștită dorm
Și nu m-oi trezi din somn,
Nici nu v-oi vedea mai mult
Că în simțirim mă mut.

Aicea, pe după vale,
Când aț venit fiecare
Pe la mine, m-aț găsit,
Dar acum, unde-am pornit,

Nu mi-ț mai găsi năicând,
Numai crucea la mormânt,
Cruce de lemn de stejar
Și mi-ț plânge cu amar.

Rog cuscrii, ultima oară
Căci eu stau la poartă, -afară:
Nu ne-om mai vedea mai mult
Că eu pragu l-am trecut.

Iar voi, neamurile toate,
De-aici și din altă parte,
Mă iertați din inimioară,
Să-m sie țărna ușoară.

Vouă, vecini și vecine,
Vă doresc să aveți bine:
Mă las de vecinătate
Și plec pe cale, departe.
Caiet GHEORGHE TIRAN, 52 ani, Höteni.
Unele scrise mai demult, altele mai noi,
de-a lungul anilor: 1972 - 2000

Lume cu multă mărire,
Ești numai nenorocire,
Ești numai chin și nevoi
Pentru săracii de noi.

C-așe suntem pe pământ
Ca prafu mănăat de vânt,
Așe-i viața trecătoare
Cum trec norii pe sub soare.

Trec zilele omului
Ca și roua câmpului,
Roua trece, iară vine,
Dar viața ta, creștine,

Când o trecut, vai de noi,
Altu nu vine-napoi,
Cât Gutăiu de-am trăi
Și tot rându ne-ar sosi;

Gutăiu-i cu piatră tare
Dar și el năcazuri are:
Iarna îl bat gerurile,
Vara-l arde soarele;

Și pe el îl bat nevoi
Ca pe sârmanii de noi,
Pe el îl bat vremuri grele,
Iar pe om amar și jele.

Și cum trece-a nostru bine
Vine moartea ca un câne,
Vine moartea ca turbată,
Dumnezeu sfântu o bată.

Și cum vine-așe de-n grabă
Pe nime-n lume nu-ntreabă
Dacă-i gata de murit
Ori încă nu-i pregătit.

Omul gol se naște,
Gol pleacă.

Nu-ț dă timp să te gândești
Ori ca să te pregătești,
La nime parte nu-i face,
Pe nime-n lume nu-l place,

De nime n-are-ndurare,
Nici în lume prieteni n-are;
Mult năcaz mai faci în lume,
Moarte, moarte, groaznic nume.

Și creștinu ce n-i-n față
O trăit frumoasă viață
Rătăcind p-a lumii plai
O ajuns 80 de ai.

Și dacă vom întreba
Ce ști' din viața sa,
Ce ști' din a lumii bine
Ne-ar spune-n plâns și suspine:

- O, lume nesocotită,
Frumos ești împodobită!
Dar câte podoabe ai
Toate-s numai putregai.

În lume cât am trăit
Mi-o ajuns de năcăjit,
De durere și amar -
Lume, tu ești în zadar.

Greu-i, Doamne, să trăiești,
Pe pământ să chinuiești,
Să năcăjești mai mulți ai
Și să vezi că leacuri n-ai!

Tot așa și asta mamă,
O știți toți, de bună samă,
Și cu toți puteți vedé
C-o dus o viață gré:

- De șase ai și mai bine
O venit moartea la mine,
Șasă ai și jumătate
Mi-o stat moartea tot la spate.

Nu știu, moarte, ce-ai gândit
De-ășe crunt m-ai chinuit:
În loc să-m iei zilele
Mi-ai tăiat picioarele,

În loc să-m iei viața
Tu mi-ai luat puterea,
M-ai lăsat să chinuiesc,
Pe alții să-i năcăjăsc.

De l-aceie întâmplare
N-am putut mé(re) pe picioare,
N-am putut mere din pat
Făr' când alții s-o-ndurat

Să mă ducă cu pătușu
Ca pe bolnavi cu cărușu.
Zis-am: Doamne, ce-am făcut
De-ășe groaznic m-ai bătut?

Să nu năcăjască nime
Ce năcaz o fost pe mine:
Șase ai fără putere,
Trăiți cu chin și durere.

Am trăit destul în lume,
Am văzut rele și bune,
Da' tinerețile mele
Pentru mine o fost grele:

De când mi-o murit fata
Nu mi-o fost dragă lumea,
De când fata mi-o murit
De lume nu mi-o tihnit;

Colindatul cetei de feciori cuprinde un ceremonial interesant, cu acte ceremoniale și rituale care cuprind adevărate dovezi privind vechimea obiceiului. Între acestea se individualizează începutul ritualic al colacului, care are loc concomitent cu "mulțămitura" la colac, o orăție amplă care narează toate etapele aratului și semănatului, până la finalizarea acestora prin scoaterea colacului din cuptor. În vreme ce se "mulțamește", un fecior, de regulă drăguțul fetei, care are asupra lui un cuțit, începe colacul. Acest act magic cunoaște diferențieri de la un sat la altul. În unele sate se taie un pătrat în colac, se scoate o bucată care se pune înapoi. În alte localități se taie colacul după ce se începe în bucăți și se împarte la cetăși care au obligația de a mânca bucata primită în comun. Este prezent astfel ritualul mâncatului pâinii în comun, atestat și documentar încă în veacul al XVI-lea. Un călător străin, Ioan Sommer, asistând la înfățișarea dintre Ștefan Tomșa și o rudă de a lui Despot, a observat că au mâncat împreună o turtă mare, ceea ce era la ei legământul cel mai sfânt. (Gheorghe Cronț, *Instituții medievale românești. Înfațișarea de moșie. Jucătorii, București, Editura Academiei, 1969, p. 32.*)

La Oarța de Sus, începutul ritualic al colacului îmbracă forme aparte. Colacul este așezat pe masă pentru a fi început, împrejmuit de o cunună vegetală, făcută din plante perene. Ceterașii ating pe rând cununa cu mâna, iar ultimul care atinge o dă la o parte și apoi începe colacul. Ritul ne amintește de relația colacului cu cununa de la seceriș pe care o întâlnim în Munții Apuseni sau de colacul împrejmuit cu cunună vegetală, cu care oficiază starostele la nunțile din țara Lăpușului.

În noaptea de Crăciun se oficiază o serie de acte magice, cu funcție de propitiere sau apotropaică. La Oarța de Sus, vitele se ungeau cu usturoi pe la șolduri și pe la coarne pentru a nu li se putea lua mana de către strigoaice. Tot cu usturoi se ungeau tășanile ușilor de la grajd, pentru a împiedica pătrunderea duhurilor malefice la animale, care le-ar putea lua mana.

În unele sate codrenești - Oarța de Sus, Odești, Bicz - gospodarul așează în tindă știubeie cu grăunțe de porumb, de grâu, secară sau ovăz, ca să treacă colindătorii pe lângă ele, după care se dădeau la animale să fie cu spor la mană ca și colindătorii. Tot la Oarța de Sus, se puneau la pragul casei lanțuri ca să treacă peste colindătorii, după care se puneau la grajd sau la staulul oilor pentru ca animalele să treacă peste ele să fie cu spor la mană și să nu li se poată lua mana.

În satele codrenești, odinioară, se obișnuia arderea unei borte (cioate) care să întrețină focul toată noaptea, datină mai răspândită, care în unele părți ale Ardealului se numește bușteanul Crăciunului. Mai persistă și astăzi unele credințe-interdicții îndătinat în seara Crăciunului. Lampa nu este permis a se stinge, deoarece se crede că luminează drumul magilor călători în drumul lor către Isus, căruia îi aduc daruri.

Gunoii sub nici o formă nu era permis a se scoate afară până a doua zi deoarece se credea că s-ar scoate norocul din casă.

Remy Galtier (Franța): La Muzeul Maramureșean, 1999

*În pădure naște,
În pădure crește,*

*Vine acasă și domnește
Și la oameni le horește.*

(Cetera)